

No 3150

**ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ
ΑΝΘΡΩΠΟΥ**

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

Υπόθεση **È È** **και λοιποί**

κατά
Ελλάδας

(Προσφυγή υπ'αρ. 14817/09)

Απόφαση

Στρασβούργο, 10 Μαΐου 2011

Η απόφαση αυτή είναι οριστική. Μπορεί να επέλθουν μερικές αλλαγές στην μορφή.

No 3150

Στην υπόθεση **Έ Έ** και λοιποί κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Δικαστηρίου (Πρώτο Τμήμα), που συνεδρίασε σε Επιτροπή με την ακόλουθη σύνθεση:

Anatoly Kovler, *Πρόεδρος*,

Χρήστο Ροζάκη,

Γεώργιο Νικολάου, *Δικαστές*,

και με την σύμπραξη του André Wampach, *Αναπληρωτή Γραμματέα Τμήματος*,

Αφού διασκέφθηκε σε Συμβούλιο στις 12 Απριλίου 2011,

Εξέδωσε την ακόλουθη απόφαση που υιοθετήθηκε την ημερομηνία αυτή :

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση προέκυψε μετά από προσφυγή (υπ' αρ. 14817/09) την οποία κατέθεσαν κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας εννέα υπήκοοί της, των οποίων τα ονόματα αναφέρονται στο παράρτημα («οι προσφεύγοντες») και οι οποίοι προσέφυγαν στο Δικαστήριο στις 6 Μαρτίου 2009, σύμφωνα με το άρθρο 34 της Σύμβασης προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (« η Σύμβαση»).

2. Οι προσφεύγοντες εκπροσωπούνται από τον κο Γ.Καρύδη, Δικηγόρο Αθηνών. Η Ελληνική Κυβέρνηση (« η Κυβέρνηση»), εκπροσωπείται από τους εκπροσώπους του οργάνου της, την κα Γ.Παπαδάκη, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και την κα Ζ. Χατζηπαύλου, Δικαστική Αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Οι προσφεύγοντες επικαλούνται παραβίαση του δικαιώματός τους στον σεβασμό της περιουσίας τους, που προστατεύεται από το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ'αρ. 1, καθώς και υπέρβαση της «εύλογης προθεσμίας», που κατοχυρώνεται από το άρθρο 6 §1 της Σύμβασης.

4. Στις 19 Μαρτίου 2010, ο Πρόεδρος του Πρώτου Τμήματος αποφάσισε να κοινοποιήσει την προσφυγή στην Κυβέρνηση.

No 3150

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ

I. ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΤΗΣ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

5. Με προσφυγές των 31 Ιουλίου και 15 Οκτωβρίου 1997, οι προσφεύγοντες ζήτησαν από το Εφετείο Αθηνών να καθορίσει την οριστική τιμή μονάδας αποζημίωσης για την απαλλοτρίωση τριών ιδιοκτησιών, που απαγγέλθηκε στις 18 Ιουλίου 1991 από τους Υπουργούς Οικονομίας και Πολιτισμού. Στις 23 Ιουνίου 1997, το Πρωτοδικείο Θήβας όρισε την προσωρινή τιμή μονάδας αποζημίωσης, μετά από αίτηση των αρχών της 5^{ης} Ιανουαρίου 1995. Η σχετική δικάσιμος έγινε στις 13 Μαρτίου 1997.

6. Η αίτηση ενός μέρους των προσφευγόντων αφορούσε δύο οικόπεδα, ένα 236,15 τ.μ., το άλλο 73,61 τ.μ. με κτίρια που βρισκόταν στο πιο εμπορικό μέρος του κέντρου της Θήβας. Η αίτηση των άλλων προσφευγόντων αφορούσε τέσσερα οικόπεδα, έκτασης 81,88 τ.μ., 73,61 τ.μ., 146,16 τ.μ. και 49,90 τ.μ., με κτίρια σε ένα από αυτά, τα οποία βρισκόντουσαν επίσης σε κεντρική περιοχή της πόλης. Τέλος, ορισμένοι προσφεύγοντες άσκησαν αίτηση σχετικά με ένα άλλο οικόπεδο έκτασης 111,14 τ.μ. με κτίρια, στην ίδια περιοχή.

7. Οι δικάσιμοι που αρχικά για τις δύο αιτήσεις είχαν προβλεφθεί για τις 14 Οκτωβρίου 1997 και τις 17 Μαρτίου 1998, αναβλήθηκαν. Στις 26 Οκτωβρίου 1998, οι προσφεύγοντες ζήτησαν νέο ορισμό δικασίμου που ορίστηκε για τις 4 Μαΐου 1999.

8. Με προδικαστική απόφαση (αρ. 5974/1999) της 28^{ης} Ιουνίου 1999, το Εφετείο διέταξε πραγματογνωμοσύνη για να καθοριστεί η εμπορική αξία, η ακριβής περιοχή, η φύση, η έκταση των ιδιοκτησιών καθώς και η δυνατότητα να προστεθούν στο μέλλον όροφοι στα κτίρια. Η δικάσιμος έγινε στις 4 Μαΐου 1999. Οι προσφεύγοντες πήραν αντίγραφο της απόφασης στις 19 Οκτωβρίου 1999 την οποία διαβίβασαν στις 20 Οκτωβρίου στον πραγματογνώμονα.

9. Ο πραγματογνώμων κατέθεσε την έκθεσή του στις 9 Απριλίου 2003.

10. Μετά την πραγματοποίηση της πραγματογνωμοσύνης, οι προσφεύγοντες ζήτησαν από το Εφετείο να ορίσει μια δικάσιμο που έγινε στις 24 Φεβρουαρίου 2004. Με απόφαση της 21^{ης} Απριλίου 2004 (αρ. 2354/2004), το Εφετείο επιφυλάχθηκε για την απόφασή του για να μπορέσει

No 3150

να βασιστεί σε έκθεση της Εφορίας Θηβών σχετικά με την επικαιροποιημένη αντικειμενική αξία των οικοπέδων και των κτιρίων.

11. Μια νέα δικάσιμος ορίστηκε στις 17 Μαΐου 2005.

12. Στις 29 Ιουλίου 2005, το Εφετείο εξέδωσε την απόφασή του (αρ. 6832/2005). Έκρινε ότι για να ορίσει την οριστική τιμή μονάδας αποζημίωσης, έπρεπε να βασιστεί στην αξία των ιδιοκτησιών την ημερομηνία της δικασίμου σχετικά με τον καθορισμό της προσωρινής τιμής μονάδας αυτής από το Πρωτοδικείο Θήβας, δηλαδή στις 13 Μαρτίου 1997 –εκτός από ένα οικόπεδο για το οποίο βασίστηκε στην αξία του στις 4 Μαΐου 1999 (ημερομηνία της δικασίμου που οδήγησε στις προδικαστική απόφαση, αφού δεν υπήρχε στην περίπτωση αυτή ορισμός προσωρινής τιμής μονάδας αποζημίωσης). Απέρριψε επίσης το αίτημα των προσφευγόντων να ορίσει αποζημίωση για δύο κτίρια σε δύο οικόπεδα, με την αιτιολογία ότι δεν ήταν δυνατόν να προστεθούν όροφοι πριν γίνουν εργασίες υποστήριξης στα θεμέλια.

13. Στις 29 Δεκεμβρίου 2005, οι προσφεύγοντες άσκησαν τρεις αιτήσεις αναίρεσεως που συνεκδικάστηκαν. Η δικάσιμος έγινε στις 12 Ιανουαρίου 2007. Στις 23 Φεβρουαρίου 2007, ο Άρειος Πάγος αναίρεσε την απόφαση υπ'αρ. 6832/2005 και παρέπεμψε την υπόθεση στο Εφετείο.

14. Ο Άρειος Πάγος έκρινε ότι το Εφετείο είχε αποφασίσει παραβιάζοντας τα άρθρα 17 §2 εδ. 3 του Συντάγματος και 1 του Πρωτοκόλλου υπ'αρ. 1 της Σύμβασης. Το Εφετείο έπρεπε να τοποθετηθεί κατά την ημερομηνία της πρώτης δικασίμου (στις 4 Μαΐου 1999), αφού η τελευταία δικάσιμος, κατά την διάρκεια της οποίας αποφασίστηκε η οριστική τιμή είχε γίνει στις 17 Μαΐου 2005, ενώ το εδ. 3 της παραγράφου 2 του άρθρου 17 ήταν ήδη σε ισχύ και έπρεπε να εφαρμοστεί στην υπό κρίση υπόθεση (βλ. «Το Οικείο εθνικό δίκαιο»). Ο Άρειος Πάγος έκρινε επίσης ότι η αξία ορισμένων κτιρίων, για τα οποία δεν ορίστηκε καμία προσωρινή τιμή, έπρεπε να υπολογιστεί κατά την ημερομηνία εκδίκασης ενώπιον του Εφετείου. Τέλος, αναίρεσε την απόφαση του Εφετείου στο μέτρο που αυτή αρνούταν να ορίσει αποζημίωση για τα κτίρια που δεν μπορούσαν να μεγαλώσουν χωρίς εργασίες υποστήριξης.

15. Στις παρατηρήσεις τους ενώπιον του Δικαστηρίου παραπομπής, οι προσφεύγοντες υποστήριζαν ότι, μετά από την αναίρεση της εφετειακής απόφασης υπ' αρ. 6832/2005, τα μέρη βρίσκονταν στην κατάσταση που

No 3150

υπήρχε πριν από την απόφαση αυτή, και έτσι η αξία των απαλλοτριωθέντων αγαθών θα έπρεπε να υπολογισθεί κατά την ημερομηνία της δικασίμου ενώπιον του δικαστηρίου παραπομπής, δηλαδή στις 6 Μαΐου 2008. Κατέθεσαν επικαιροποιημένες εκθέσεις εκτίμησης των ιδιοκτησιών, που λάμβαναν υπόψη τους την ουσιαστική αύξηση της αξίας αυτών μέχρι την ημερομηνία αυτή.

16. Ειδικότερα, οι προσφεύγοντες υπογράμμιζαν ότι, μέχρι την ημερομηνία της δικασίμου ενώπιον του δικαστηρίου παραπομπής, πέρασαν περίπου δεκαεπτά έτη από την ημερομηνία απαλλοτρίωσης (στις 18 Ιουλίου 1991) και εννέα έτη περίπου από την πρώτη δικάσιμο ενώπιον του Εφετείου (στις 13 Μαρτίου 1997), ημερομηνία που ελήφθη υπόψη για τον καθορισμό της αξίας των αγαθών. Υπογράμμιζαν επίσης ότι η διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον του Εφετείου, που οδήγησε στην απόφαση υπ' αρ. 6832/2005, δεν ήταν σύμφωνη με την «εύλογη διάρκεια» του άρθρου 6 §1 της Σύμβασης. Υποστηρίζανε ότι κατά την περίοδο αυτή η αξία της περιουσίας τους είχε αυξηθεί σημαντικά και ότι η αποζημίωση, που υπολογίστηκε με τις αξίες του 1997, είχε υποστεί τις συνέπειες του πληθωρισμού Τέλος, υποστήριζαν ότι είχαν ήδη εισπράξει ένα τμήμα της χορηγηθείσας αποζημίωσης (60% συνολικά) και ότι τα αγαθά τους εδώ και πέντε έτη τα χρησιμοποιούσε η αρχή υπέρ της οποίας είχε γίνει η απαλλοτρίωση.

17. Η δικάσιμος που αρχικά ορίστηκε στις 25 Σεπτεμβρίου 2007, αναβλήθηκε για τις 6 Μαΐου 2008.

18. Με την απόφαση υπ'αρ. 5289/2008, της 15^{ης} Σεπτεμβρίου 2008, το Εφετείο Αθηνών, αποφασίζοντας επί της παραπομπής, έκρινε ότι η οριστική τιμή μονάδας αποζημίωσης έπρεπε να υπολογιστεί την ημερομηνία της πρώτης δικασίμου ενώπιον του Εφετείου, δηλαδή στις 4 Μαΐου 1999. Βασίστηκε σε μια πρόσφατη νομολογία του Αρείου Πάγου σύμφωνα με την οποία η καθοριστική δικάσιμος για τον ορισμό της οριστικής αποζημίωσης για μια απαλλοτρίωση είναι αυτή της πρώτης εξέτασης της υπόθεσης από το Δικαστήριο, ακόμα κι αν αυτό δεν εξετάζει την ουσία της υπόθεσης. Η επιλογή της ημερομηνίας αυτής δικαιολογείται από το ότι αυτή οριστικοποιούσε το αντικείμενο της διεξαγωγής αποδείξεων και της δικαστικής έρευνας.

19. Στις 5 Ιανουαρίου 2009, οι προσφεύγοντες άσκησαν αναίρεση. Επικαλέστηκαν παραβίαση του άρθρου 6 §1 της Σύμβασης και του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ'αρ. 1 λόγω της ημερομηνίας κατά την οποία

No 3150

υπολογίστηκε η αποζημίωση απαλλοτρίωσης και λόγω έλλειψης επικαιροποίησης.

20. Με μια απόφαση της 19^{ης} Μαρτίου 2010, ο Άρειος Πάγος αναίρεσε την απόφαση υπ'αρ. 5289/2008 του Εφετείου και παρέπεμψε την υπόθεση ενώπιον του Εφετείου για να αποφασίσει εκ νέου με διαφορετική σύνθεση.

21. Ο Άρειος Πάγος υποστήριξε ότι σε περίπτωση αναίρεσης απόφασης που έχει ορίσει την οριστική τιμή μονάδας αποζημίωσης, το δικαστήριο έπρεπε να τοποθετηθεί στην διάσιμο του εφετείου που αποφάσισε επί της παραπομπής. Συμπέρανε ότι το Εφετείο, υπολογίζοντας την αποζημίωση κατά την ημερομηνία της πρώτης δικασίμου ενώπιόν του, στις 4 Μαΐου 1999, και όχι στις 6 Μαΐου 2008, ημερομηνία της δικασίμου μετά από παραπομπή, παραβίασε τα άρθρα 17 της Σύμβασης και 1 του Πρωτοκόλλου υπ'αρ. 1 (απόφαση υπ'αρ. 524/2010).

22. Η δικάσιμος ενώπιον του Εφετείου ορίστηκε στις 22 Φεβρουαρίου 2011.

23. Από τα έγγραφα που προσκόμισαν οι προσφεύγοντες προκύπτει ότι αυτοί εισέπραξαν τα ακόλουθα ποσά δυνάμει της απόφασης του Πρωτοδικείου Θήβας που καθόρισε το προσωρινό ποσό αποζημίωσης : οι τρεις πρώτοι το ποσό των 319.584,85 ευρώ, οι τέταρτος, πέμπτος και έκτος το ποσό των 159.368,19 ευρώ και οι έβδομος, όγδοος και ένατος το ποσό των 276.888,63 ευρώ. Ωστόσο, με την απόφασή του υπ'αρ. 5289/2008, το Εφετείο, που όρισε το οριστικό ποσό αποζημίωσης, μείωσε τα ποσά αυτά αντίστοιχα σε 206.960,60€, 151.641,35 € και 202.488,50 €. Τον Οκτώβριο του 2009, οι προσφεύγοντες κλήθηκαν να επιστρέψουν το υπόλοιπο, δηλαδή 112.624,25€, 7.726,84 € και 74.400,13 € αντίστοιχα.

II. ΤΟ ΟΙΚΕΙΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

24. Το άρθρο 17 Συντάγματος ορίζει ότι :

1. Η ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του Κράτους, τα δικαιώματα όμως που απορρέουν από αυτή δεν μπορούν να ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος.

2. Κανένας δεν στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια που έχει αποδειχθεί με τον προσήκοντα τρόπο, όταν και όπως ο νόμος ορίζει, και πάντοτε αφού προηγηθεί πλήρης αποζημίωση, που να ανταποκρίνεται στην αξία την οποία είχε το απαλλοτριούμενο κατά το χρόνο της συζήτησης στο δικαστήριο για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης. Αν ζητηθεί απευθείας ο οριστικός προσδιορισμός της

No 3150

αποζημίωσης, λαμβάνεται υπόψη η αξία κατά το χρόνο της σχετικής συζήτησης στο δικαστήριο.

Αν η συζήτηση για τον οριστικό προσδιορισμό της αποζημίωσης διεξαχθεί μετά την παρέλευση έτους από τη συζήτηση για τον προσωρινό προσδιορισμό, τότε για τον προσδιορισμό της αποζημίωσης λαμβάνεται υπόψη η αξία κατά το χρόνο της συζήτησης για τον οριστικό προσδιορισμό. Στην απόφαση κήρυξης πρέπει να δικαιολογείται ειδικά η δυνατότητα κάλυψης της δαπάνης αποζημίωσης. Η αποζημίωση, εφόσον συναινεί ο δικαιούχος, μπορεί να καταβάλλεται και σε είδος ιδίως με τη μορφή της παραχώρησης της κυριότητας άλλου ακινήτου ή της παραχώρησης δικαιωμάτων επί άλλου ακινήτου.

(...)

25. Μέχρι το 2007, σύμφωνα με τη νομολογία του Αρείου Πάγου (αποφάσεις υπ'αρ. 1064/2007 και υπ' αρ. 1070/2007, στις οποίες αναφέρεται ο Άρειος Πάγος στην απόφασή του υπ' αρ. 5289/2008), η καθοριστική δικάσιμος για τον καθορισμό της οριστικής αποζημίωσης για μια απαλλοτρίωση είναι αυτή της πρώτης εξέτασης της υπόθεσης από το Δικαστήριο ακόμα και αν αυτό δεν εξετάζει την ουσία της υπόθεσης. Η επιλογή της ημερομηνίας αυτής δικαιολογούταν, σύμφωνα με τον Άρειο Πάγο, από το ότι αυτή οριστικοποιούσε το αντικείμενο της διεξαγωγής αποδείξεων και την δικαστική έρευνα. Αν κατά την πρώτη δικάσιμο, διατασσόταν πραγματογνωμοσύνη, η αξία του απαλλοτριωθέντος ακινήτου υπολογιζόταν κατά την ημερομηνία της δικάσιμου αυτής και όχι στην δικάσιμο που γινόταν μετά την διεξαγωγή της πραγματογνωμοσύνης.

26. Το 2008, ο Άρειος Πάγος έκανε στροφή στη νομολογία του επί του θέματος. Από το άρθρο 17 §2, εδ. γ' του Συντάγματος και από ορισμένα άρθρα του Νόμου 2882/2001 που συνιστούν τον Κώδικα Απαλλοτρίωσης προκύπτει ότι για τις απαλλοτριώσεις που γίνονται από την 1^η Φεβρουαρίου 2001, σε περίπτωση που η δικάσιμο για τον καθορισμό του οριστικού ποσού αποζημίωσης έγινε υπό την επήρεια του άρθρου 17 §2, εδ. γ' του Συντάγματος, και ένα έτος μετά την δικάσιμο για τον καθορισμό του προσωρινού ποσού αποζημίωσης, η κρίσιμη ημερομηνία για τον καθορισμό της αγοραίας αξίας του ακινήτου είναι αυτή της δικάσιμου ενώπιον του Εφετείου που δικάζει μετά από παραπομπή και σχετικά με τον καθορισμό του οριστικού ποσού αποζημίωσης απαλλοτρίωσης (Άρειος Πάγος 1054/2008, 721/2009, 997/2009 και 524/2010). Σύμφωνα με τις πληροφορίες που προσκόμισε η Κυβέρνηση, η απόφαση 1054/2008 εκδόθηκε στις 21 Μαΐου 2008.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

No 3150

I. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ
6 §1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

27. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι η διάρκεια της διαδικασίας για τον καθορισμό του οριστικού ποσού αποζημίωσης λόγω απαλλοτρίωσης παραβίασε την αρχή της «εύλογης προθεσμίας» όπως αυτή προβλέπεται από το άρθρο 6§1 της Σύμβασης, που προβλέπει τα εξής :

«Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή ... εντός λογικής προθεσμίας υπό δικαστήριο, ... το οποίον θα αποφασίση ... επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, (...)»

A. Ως προς το παραδεκτό

28. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η αιτίαση αυτή δεν είναι προδήλως αβάσιμη υπό την έννοια του άρθρου 35 §3 της Σύμβασης. Το Δικαστήριο σημειώνει επίσης ότι δεν αντίκειται σε κανένα άλλο λόγο απαραδέκτου. Θα πρέπει λοιπόν να κηρυχθεί παραδεκτή.

B. Ως προς την ουσία

29. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η υπό κρίση περίοδος άρχισε στις 31 Ιουλίου και 15 Οκτωβρίου 1997, με την προσφυγή στο Εφετείο από πλευράς προσφευγόντων και δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί. Η διαδικασία επομένως διήρκεσε ήδη πάνω από δεκατρία έτη.

30. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας μιας διαδικασίας εκτιμάται σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης και με βάση κριτήρια που έχει καθιερώσει η νομολογία του Δικαστηρίου, ειδικότερα την δυσκολία της υπόθεσης, την συμπεριφορά του προσφεύγοντα και αυτή των αρμοδίων αρχών καθώς και την σημασία της διαφοράς για τους ενδιαφερομένους (βλ. μεταξύ άλλων, *Frydlender κατά Γαλλίας* [GC], αρ. 30979/96, §43, CEDH 2000-VII).

31. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η συνολική διάρκεια της διαδικασίας δεν ήταν υπερβολική για τέσσερις δίκες. Ειδικότερα, υποστηρίζει ότι η περίοδος αδράνειας από 17 Μαρτίου έως τις 26 Οκτωβρίου 1998 δεν μπορεί να καταλογιστεί στις αρχές αφού η νέα δικάσιμος δεν μπορούσε να οριστεί παρά με πρωτοβουλία του πιο επιμελούς μέρους. Η καθυστέρηση για την πραγματοποίηση της πραγματογνωμοσύνης πρέπει να καταλογιστεί είτε στους προσφεύγοντες είτε στον ίδιο τον πραγματογνώμονα, και στην

No 3150

περίπτωση αυτή οι προσφεύγοντες έπρεπε να είχαν ζητήσει την αντικατάστασή του. Τέλος, η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι το Εφετείο εξέδωσε τις δύο προδικαστικές αποφάσεις του καθώς και την απόφασή του αμελλητί και ότι οι δύο διαδικασίες ενώπιον του Αρείου Πάγου ήταν πολύ σύντομες.

32. Οι προσφεύγοντες αντικρούουν την θέση της Κυβέρνησης.

33. Το Δικαστήριο σημειώνει πρώτον ότι η περίοδος επτά ετών που πέρασε από τις 17 Μαρτίου 1998, ημερομηνία κατά την οποία η δικάσιμος αναβλήθηκε, και μέχρι τις 26 Οκτωβρίου 1998, ημερομηνία κατά την οποία οι προσφεύγοντες κάλεσαν το Εφετείο να ορίσει νέα δικάσιμο δεν είναι μη εύλογη. Εξάλλου, το Εφετείο όρισε την δικάσιμο έξι μήνες αργότερα, στις 4 Μαΐου 1999. Όσον αφορά την πραγματογνωμοσύνη, το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι προσφεύγοντες διαβίβασαν στον εμπειρογνώμονα αντίγραφο της προδικαστικής απόφασης του Εφετείου της 20^{ης} Οκτωβρίου 1999, αλλά ο εμπειρογνώμων δεν κατάθεσε την έκθεσή του παρά στις 9 Απριλίου 2003. Μια ενδεχόμενη αίτηση αντικατάστασης του εμπειρογνώμονα θα προϋπόθετε να αποδειχτεί ότι είχε διαπράξει λάθος και αναμφισβήτητα θα είχε καθυστερήσει περισσότερο την μελέτη και ένας νέος εμπειρογνώμων θα είχε κάνει αναμφισβήτητα νέα πραγματογνωμοσύνη. Σύμφωνα με τα ανωτέρω, ακόμα και αν αφαιρέσουμε από το σύνολο της περιόδου αυτή της πραγματογνωμοσύνης, το Δικαστήριο κρίνει ότι στην υπό κρίση υπόθεση η διάρκεια της επίδικης διαδικασίας είναι υπερβολική και δεν ανταποκρίνεται στην απαίτηση της «εύλογης προθεσμίας», πολύ περισσότερο αφού καμία υπερβολική καθυστέρηση δεν μπορεί να καταλογιστεί στους προσφεύγοντες.

Επομένως, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 §1 της Σύμβασης.

II. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ ΥΠ'ΑΡ. 1

34. Οι προσφεύγοντες επικαλούνται το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου και παραπονούνται για την άρνηση των εθνικών δικαστηρίων να επικαιροποιήσουν της αποζημίωση απαλλοτριώσης που ορίστηκε το 1997, έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στην σημερινή αξία των ιδιοκτησιών τους, που απαλλοτριώθηκαν το 1991.

35. Η Ελληνική Κυβέρνηση προβάλλει την ένσταση της μη εξάντλησης των ένδικων μέσων από τους προσφεύγοντες. Σύμφωνα με την Κυβέρνηση,

No 3150

οι προσφεύγοντες θα έπρεπε να περιμένουν την απόφαση του Αρείου Πάγου μετά την αναίρεσή τους κατά της απόφασης υπ' αρ. 5289/2008 του Εφετείου. Μόνο στην περίπτωση που ο Άρειος Πάγος απέρριπτε την αναίρεση, και η προαναφερθείσα απόφαση γινόταν οριστική, θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ότι τα εθνικά ένδικα μέσα εξαντλήθηκαν. Ο ισχυρισμός των προσφευγόντων, σύμφωνα με τον οποίο η έκβαση της αναίρεσης ήταν αβέβαιη και δεν θα λαμβανόταν υπόψη αφού η ύπαρξη αμφιβολίας ως προς την ευνοϊκή έκβαση μιας προσφυγής δεν απαλλάσσει τον προσφεύγοντα από την υποχρέωση να την ασκήσει.

36. Οι προσφεύγοντες αναγνωρίζουν ότι στο μέτρο που ο Άρειος Πάγος έκανε δεκτή την αναίρεση και παρέπεμψε την απόφαση στο Εφετείο, το Δικαστήριο δεν μπορεί να εξετάσει την προσφυγή. Δηλώνουν ωστόσο ότι επιφυλάσσονται του δικαιώματος να ασκήσουν εκ νέου την προσφυγή, αν προκύψει νέα παραβίαση της αιτίασης σχετικά με το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου κατά την εθνική διαδικασία.

37. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 35 §1 της Σύμβασης, δεν μπορεί κάποιος να προσφύγει ενώπιόν του παρά μετά από εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων. Ως προς αυτό, υπογραμμίζει ότι κάθε προσφεύγων πρέπει να έχει δώσει στα εθνικά δικαστήρια την ευκαιρία, που έχει ως σκοπό το άρθρο 35 §1 να δίνει κατ' αρχή στα συμβαλλόμενα Κράτη: να αποφύγουν ή να επανορθώσουν τις επικαλούμενες παραβιάσεις εναντίον τους (απόφαση *Cardot κατά Γαλλίας* της 19^{ης} Μαρτίου 1991, σειρά Α αρ. 200, σελ. 19, §36). Ο κανόνας αυτός βασίζεται στην υπόθεση ότι η εθνική έννομη τάξη προσφέρει μια πραγματική προσφυγή ως προς την επικαλούμενη παραβίαση (βλ. π.χ., *Selmouni κατά Γαλλίας* [GC], αρ. 25803/94, §74, CEDH 1999-V). Υπενθυμίζει επίσης ότι η εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων κρίνεται κατ' αρχήν κατά την ημερομηνία άσκησης της προσφυγής ενώπιον του Δικαστηρίου (βλ. π.χ., *Van der Kar και Lissaur van West κατά Γαλλίας*, αρ. 44952/98 και 44953/98, απόφαση της 7^{ης} Νοεμβρίου 2000, *Malve κατά Γαλλίας*, αρ. 46051/99, απόφαση της 20^{ης} Ιανουαρίου 2001 και απόφαση *Bouilly κατά Γαλλίας* (αρ. 2), αρ. 57115/00, §12, 24 Ιουνίου 2003).

38. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι κατά την ημερομηνία άσκησης της προσφυγής, δηλαδή στις 6 Μαρτίου 2009, οι προσφεύγοντες είχαν ασκήσει ήδη την αίτηση αναίρεσης, αλλά ο Άρειος Πάγος δεν είχε αποφανθεί ακόμη. Ωστόσο, οι προσφεύγοντες υποστήριζαν στην προσφυγή τους ότι η

No 3150

αίτηση αναίρεσης στην υπό κρίση υπόθεση δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως ένδικο μέσο χρήσιμο και αποτελεσματικό επειδή η νομολογία του Αρείου Πάγου μέχρι τότε δεν ήταν ευνοϊκή για την θέση τους.

39. Με την απόφασή του υπ'αρ. 524/2010, που εκδόθηκε την ημερομηνία κατά την οποία το Δικαστήριο κοινοποίησε την παρούσα προσφυγή στην Κυβέρνηση, ο Άρειος Πάγος έκανε δεκτή την αναίρεση των προσφευγόντων και παρέπεμψε την απόφαση στο Εφετείο που δεν αποφάνθηκε ακόμη. Με την απόφαση αυτή, ο Άρειος Πάγος επιβεβαίωσε μια πρόσφατη στροφή της νομολογίας του προς κατεύθυνση ευνοϊκή για τα συμφέροντα των προσφευγόντων, στο μέτρο που εφεξής η κρίσιμη ημερομηνία για τον καθορισμό της αγοραίας αξίας του ακινήτου είναι αυτή της δικασίμου ενώπιον του Εφετείου που δικάζει μετά από παραπομπή και αφορά τον καθορισμό του οριστικού ποσό αποζημίωσης λόγω απαλλοτρίωσης.

40. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η υπόθεση εκκρεμεί ακόμη ενώπιον του Εφετείου μετά από αυτή την ευνοϊκή για τους προσφεύγοντες απόφαση του Αρείου Πάγου. Όπως αναγνώρισαν οι προσφεύγοντες, τα εθνικά ένδικα μέσα δεν έχουν, επομένως, εξαντληθεί όσον αφορά την αιτίαση σχετικά με το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ'αρ. 1.

41. Συνάγεται ότι το τμήμα αυτό της προσφυγής θα πρέπει να απορριφθεί κατ' εφαρμογή του άρθρου 35 §§ 1 και 4 της Σύμβασης.

III. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΑΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

42. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης,

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο ατελή εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

43. Οι προσφεύγοντες καλούν το Δικαστήριο να επιδικάσει σε καθένα από αυτούς, καθώς και δε καθένα από τους τρεις κληρονόμους του Δημητρίου Χατζή που απεβίωσε στις 14 Δεκεμβρίου 2009, το ποσό των 20.000 € εντόκως, λόγω της ηθικής βλάβης που υπέστησαν εξαιτίας της διάρκειας της διαδικασίας.

No 3150

44. Η Κυβέρνηση θεωρεί ότι το αιτούμενο ποσό είναι υπερβολικό και δεν δικαιολογείται από τα περιστατικά της υπό κρίση υπόθεσης. Επίσης, υποστηρίζει ότι οι προσφεύγοντες εισέπραξαν, με βάση την απόφαση του Πρωτοδικείου Θήβας της 23^{ης} Ιουνίου 1997, ποσά πολύ ανώτερα από αυτά που ορίστηκαν με την απόφαση υπ'αρ. 5289/2008 του Εφετείου. Όμως, οι προσφεύγοντες επωφελήθηκαν των ποσών αυτών σε όλη την διάρκεια της διαδικασίας και έτσι δεν μπορούν πια να ισχυρίζονται ότι υπέστησαν ηθική βλάβη λόγω της διάρκειας αυτής.

45. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι προσφεύγοντες υπέστησαν ηθική βλάβη λόγω της υπερβολικής διάρκειας της διαδικασίας και συντρέχει λόγος να τους επιδικαστεί για το λόγο αυτό το ποσό των 8.000 κατ' άτομο στους

και το ποσό των 8.000 €
 συνολικά στους τρεις κληρονόμους του δηλαδή στους

B. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

46. Ένας από τους προσφεύγοντες, ο κος **Ε Ε** του Χρήστου, ζητά, για έξοδα και δικαστική δαπάνη, το ποσό των 2.000 € που κατέβαλε, για λογαριασμό όλων των προσφευγόντων, ως δικηγορική αμοιβή για την διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, καθώς και το ποσό των 275 € που αντιστοιχεί στα έξοδα κοινοποίησης στον αντίδικο της κλήσης για παράσταση στη δικάσιμο της 22ας Φεβρουαρίου 2011.

47. Η Κυβέρνηση δηλώνει έτοιμη να καταβάλει 1.000 € για έξοδα και δικαστική δαπάνη.

48. Σύμφωνα με την νομολογία του Δικαστηρίου, ο προσφεύγων δεν μπορεί να πετύχει πληρωμή των εξόδων και της δικαστικής του δαπάνης, παρά μόνο στο μέτρο που αποδεικνύεται η αλήθειά τους, η αναγκαιότητά τους και ο εύλογος χαρακτήρας του ποσού.

49. Κατά πρώτον, το Δικαστήριο θεωρεί ότι όσον αφορά το αιτούμενο ποσό των 275 € δεν υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ αυτού και της παραβίασης του άρθρου 6 § 1. Κατά δεύτερον, έχοντας υπόψη τα δικαιολογητικά που έχει στην κατοχή του και τη νομολογία του, το Δικαστήριο κρίνει εύλογο το ποσό των 1.500 € ως έξοδα και δικαστική δαπάνη για την διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου.

No 3150

Γ. Τόκοι υπερημερίας

50. Το Δικαστήριο κρίνει σωστό να υπολογίσει το ύψος των τόκων υπερημερίας με βάση το επιτόκιο διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Κεντρικής Ευρωπαϊκής Τράπεζας προσαυξημένου κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή όσον αφορά την αιτίαση σχετικά με το άρθρο 6 §1 και απαράδεκτη για τα περαιτέρω,

2. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6§1 της Σύμβασης

3. *Αποφαίνεται*

α) ότι το καθ' ου η προσφυγή Κράτος πρέπει να καταβάλει στους προσφεύγοντες, εντός τριών μηνών, τα ακόλουθα ποσά :

i.) 8.000 € (οκτώ χιλιάδες ευρώ), ατομικά στους προσφεύγοντες

και συνολικά στους τρεις κληρονόμους του _____, δηλαδή τους _____, συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται ως φόρος, λόγω ηθικής βλάβης

ii.) 1.500 € (χίλια πεντακόσια ευρώ) στον κο _____ του Χρήστου, συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται ως φόρος, από αυτόν, για έξοδα και δικαστική δαπάνη,

β) ότι από την παρέλευση της προθεσμίας αυτής και μέχρι την καταβολή, το ποσό αυτό θα αυξάνεται με απλό τόκο με επιτόκιο ίσο προς το ισχύον κατ' αυτό το χρονικό διάστημα επιτόκιο διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, προσαυξημένου κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

4. *Απορρίπτει* το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης για τα περαιτέρω.

Συντάχθηκε στα γαλλικά και κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 10 Μαΐου 2011, σύμφωνα με το άρθρο 77§§2 και 3 του Κανονισμού.

No 3150

André Wampach
Αναπληρωτής Γραμματέας

Anatoly Kovler
Πρόεδρος

No 3150

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

È Ě Á

Ακριβής μετάφραση από το συνημμένο έγγραφο
Η μεταφράστρια

Μαρία Καραμπάτσα